

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра психології

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

**Методичні вказівки
до проведення практичних занять та організації
самостійної роботи студентів**

для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальності 053 «Психологія»

Мукачево
МДУ 2019

УДК 159.923(076)(075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол №7 від 14.03.2019 р.
Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології
протокол №8 від 12.02.2019 р.*

Укладач:

Барчій М.С. – ст. викладач кафедри психології

П 86

Рецензент: к. психол. наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Іванова В.В.

Психологія особистості: методичні вказівки до проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладач Барчій М.С. – Мукачево: МДУ, 2019. – 50 с. (1,9 др. арк.)

Методичні вказівки розроблені відповідно до робочої програми дисципліни «Психологія особистості» Дані методичні вказівки передбачають різні варіанти самостійного пошуку знань та індивідуального опрацювання матеріалу студентами, тести, список рекомендованої літератури.

© МДУ, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА СРС.....	5
II. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І СРС.....	6
III. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ І ЗАВДАННЯ ДО НИХ ..	7
3.1 Теми та зміст практичних занять.....	7
3.2 Матеріали для забезпечення і організації індивідуальної роботи студентів..	46
IV. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	47
V. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Методичні вказівки укладено з метою допомоги студентам в теоретичному опануванні дисципліни «Психологія особистості» та формуванні навичок використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності та повсякденному житті, активізації самостійної пошукової роботи студентів, мотивації їх до поглибленого вивчення дисципліни.

Методичні вказівки містять тестові завдання, проблемні та практичні завдання (заповнення таблиць, креслення структурно-логічних схем, складання термінологічних словників, аналіз ситуацій), контрольні питання.

При плануванні СРС враховано норми витрат часу, які встановлені на основі багаторічного досвіду викладачів з організації самостійної навчальної роботи студентів.

I. ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА СРС

Питання для самостійного опрацювання, які не викладаються на лекціях

Тема 1

1. Становлення психології особистості у вітчизняній і зарубіжній психології.
2. Підібрати методи дослідження особистості.

Рекомендована література: [1, 5, 6, 9, 17]

Тема 2

1. Різноманітність понять особистості у психології, їх аналіз.
2. Види особистості.

5. Типологія особистості О. Лазурського.

Рекомендована література: [9, 10, 13, 19]

Тема 3

1. Проаналізувати модель структури особистості у концепції Г. С. Костюка, Г. Пелеха.

3. Проаналізувати концепцію психоенергетичної цілісності особистості М. Й. Варія.

Рекомендована література: [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Тема 4

1. Види спрямованості особистості (підібрати приклади).

2. Психологічні теорії мотивації, їх аналіз.

3. Позитивна і негативна роль установок в житті людини.

Рекомендована література: [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Тема 5

1. Особистість у логотерапії В. Франкла.

2. Особистість у трансперсональній психології С. Гроффа.

Рекомендована література: [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Тема 6

1. Жіночі теорії особистості.

2. Особистість в екзистенційній психології.

3. Типологія особистості Е. Шпрангера.

Рекомендована література: [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Тема 7

1. Критерії сформованої особистості.

2. Розвиток конкурентоспроможної особистості

Рекомендована література: [6, 7, 17, 19]

Тема 8

1. Комплекс меншовартості особистості.

2. Підібрати приклади психологічного захисту особистості.

Рекомендована література: [6, 7, 17, 19]

II. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І СРС

Мета практичних занять полягає у закріпленні і поглибленні набутих теоретичних знань студентів, опануванні навичками їх застосування при вирішенні конкретних процесуальних ситуативних питань, контролі за засвоєнням матеріалу, стимулюванні самостійної роботи щодо засвоєння основних положень та вивчення специфіки психології особистості.

На практичних заняттях використовуються різні форми та методи контролю знань студентів: усне опитування, дискусія, реферативні повідомлення та їх обговорення, вирішення практичних завдань, тестовий контроль. Практичні заняття можуть проходити в різних формах: співбесіда, доповідь, реферативна доповідь, дискусія, колоквиум, рольові ігри, презентації та ін.

Студент, беручи участь у практичному занятті, семінарі, при обговоренні того чи іншого питання повинен:

- чітко формулювати основні теоретичні положення;
- обґрунтовувати і доводити свої міркування і твердження;
- давати повну і стислу відповідь на поставлене запитання;
- доповнювати доповідача тощо.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні всебічно розглянути і усвідомити зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати необхідну літературу (підручники, навчальні посібники, наукову та спеціальну літературу). Перевірку засвоєння своїх знань студенти здійснюють за допомогою питань для самоконтролю та тестових завдань.

Методичні вказівки до виконання самостійної роботи студентів

З урахуванням змісту, цілей та завдань, що вирішуються у процесі СРС з дисципліни «Психологія особистості», вирізняються два її основних види:

I – СРС, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять і вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного опрацювання;

II – пошуково-аналітична робота.

Перший рівень СРС забезпечує засвоєння предметних знань, основних понять та термінів, видів та способів діяльності, формування навичок, умінь, але не передбачає самостійного застосування набутого.

Другий рівень СРС формує певні навички та вміння самостійно застосовувати засвоєні знання для виконання певних завдань:

- виконання вправ, тестів, розв'язання практичних ситуацій;
- підготовка контрольних запитань для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу теми;
- узагальнення теоретичних матеріалів за допомогою опорно-інформаційних схем;
- підготовка письмових робіт аналітичного характеру за тематичними матеріалами (рефератів, роз'яснень, консультацій) тощо.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні опрацювати прослуханий лекційний матеріал, всебічно розглянути зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати навчальну літературу, опрацювати

питання, які винесені на самостійне вивчення. Перевірку засвоєння знань студенти здійснюють за допомогою контрольних питань для опрацювання лекційного матеріалу і підготовки до практичних занять, які охоплюють основні положення, що підлягають засвоєнню студентами відповідно до кожної теми дисципліни «Психологія особистості».

Кожна тема, яка виноситься на самостійне вивчення, передбачає кілька практичних і тестових завдань.

Практичні завдання включають в себе підготовку до тематичних колоквиумів, написання рефератів та доповідей за заданими темами, задачі й тестові завдання.

Одним із важливих засобів у засвоєнні знань є написання рефератів. Написання реферату повинне починатись із складання продуманого змісту, який складається зі вступу, 2–3 розділів, які можуть ділитись на підрозділи. У вступі визначається мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, практичне і теоретичне значення теми. В основній частині розкривається зміст досліджуваної проблеми. Робота повинна завершуватись висновками, в яких викладаються основні результати дослідження.

Важливим засобом у засвоєнні знань студентами є вирішення ситуаційних задач, яке повинно носити творчий, аналітичний та самостійний характер з детальним обґрунтуванням рішень.

III. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ЗАВДАННЯ ДО НИХ

3.1 Теми та зміст практичних занять.

Тема 1. Предмет та завдання психології особистості

План

1. Предмет та завдання сучасної психології особистості.
2. Етапи розвитку психології особистості.
3. Внесок видатних персонологів у розвиток психології особистості.
4. Методи дослідження особистості.

Рекомендована література [1, 5, 6, 9, 17]

Вивчити основні поняття: психологія особистості, особистість, персонологія, інтроспекція, наратив, психобіографія, персонолог.

Питання для контролю:

1. Як сучасна наука розуміє предмет психології особистості?
2. Як психологія особистості пов'язана з Вашою майбутньою професією?
3. Яке призначення психології особистості за Л. Виготським?
4. Які типи особистості охарактеризував О. Лазурський?
5. Яка роль Г. Олпорта у становленні психології особистості?
6. Які принципи вивчення особистості?
7. Які переваги та недоліки експерименту у вивченні особистості?

8. Які можливості наративного аналізу у вивченні особистості?
9. Які особливості біографічного методу у вивченні особистості?

Практична частина

1. Скласти схему етапів становлення психології особистості.
2. Накреслити схему міжпредметних зв'язків психології особистості.
3. Презентація методик дослідження особистості.
4. Скласти таблицю історії становлення психології особистості.
5. Доповніть речення:

В історії досліджень особистості виділяють такі періоди: ... період (Сократ, Арістотель, Б. Спіноза, Д. Локк, Д. Юм); ... період (З. Фрейд, А. Адлер, К. Г. Юнг); ... період (О. Ф. Лазурський, Г. Айзенк, Р. Кеттел, Г. Олпорт).

Тестові завдання

1. Вкажіть на метод, завдяки якому психологія у середині XIX століття оформилась як наука:

- а) тест;
- б) інтроспекція;
- в) експеримент;
- г) спостереження.

2. В який період дослідження особистості в центрі уваги психіатрів опинилися психічні чинники виникнення й перебігу хвороб, впливу хвороб на особистість, психологічні аспекти їх лікування?

- а) філософсько-літературний;
- б) експериментальний;
- в) гуманістичний;
- г) клінічний.

3. Принцип детермінізму полягає у:

- а) вивченні функцій психіки, що забезпечують активне пристосування до умов оточуючого середовища;
- б) розгляді психіки і будь-яких її проявів як системи;
- в) визнанні необхідності вивчати психічні явища залежно від явищ, які їх породжують;
- г) конкретизації в психології загального закону діалектики.

4. Автор культурно-історичної теорії особистості:

- а) Л.С. Виготський;
- б) А. Маслоу;
- в) Е. Дюркгейм;
- г) С.Л. Рубінштейн

5. В який період дослідження особистості основними проблемами були питання моральної і соціальної природи людини, її вчинків і поведінки?

- а) філософсько-літературний;
- б) експериментальний;
- в) клінічний;

г) гуманістичний.

6. Який період дослідження особистості характеризується активним впровадженням в психологію експериментальних методик дослідження психічних явищ з метою позбавитися умоглядності та суб'єктивізму в їх поясненні?

- а) клінічний;
- б) експериментальний;
- в) гуманістичний;
- г) філософсько-літературний.

Ключі до тестів: 1- в; 2 - г; 3 -в; 4 - а; 5 - а; 6 – б

Теми доповідей і рефератів

1. Психологія особистості, її предмет та завдання на сучасному етапі.
2. Роль проєктивних методів у дослідженні особистості.

Перше семінарське заняття спрямоване на узагальнення та систематизацію знань студентів предмету, завдань, методів та сучасних проблем психології особистості. Для закріплення знань студентів доцільно використовувати розв'язування тестових та практичних завдань.

Тема 2. Психологічна характеристика особистості

План

1. Людина, індивід, особистість, індивідуальність.
2. Змістовні ознаки та риси особистості.
3. Психологічний простір особистості.

Рекомендована література [4, 5, 6, 7, 8, 12, 18]

Вивчити основні поняття: людина, індивід, особистість, індивідуальність, риси особистості, психологічний простір особистості.

Питання для контролю:

1. Поясніть співвідношення понять людина, індивід, особистість, індивідуальність.
2. Коли виникає особистість? Чи можна назвати дату її «народження»?
3. Як тлумачаться в психології поняття особи і суб'єкту?
4. Чи може існувати особистість без індивіда?
5. Які основні психологічні утворення особистості?
6. Які основні психологічні утворення індивідуальності?
7. Що таке риси особистості? Наведіть приклади рис особистості
8. Як проявляється активність особистості? Як слід розуміти незавершеність особистості?
9. Що таке психологічний простір? Які він має характеристики?

Практична частина

1. Опишіть образ людини, що на ваш погляд є особистістю. Доведіть це на описі конкретних прикладів, її ставлення до себе, людей, світу, діяльності.

2. Виконайте завдання

Завдання 1

Особистість є об'єктом вивчення філософії, історії, психології і соціології. Визначте, проблему якої науки характеризує кожне з поданих нижче тверджень про особистість:

1. У ході історичного розвитку змінюються не тільки переважаючі соціальні типи особистості, їх ціннісні орієнтації, але і самі взаємовідносини особистості і суспільства.
2. Чим людина може стати? Чи може людина стати володарем своєї долі, чи може вона «створити» себе і своє власне життя?
3. Особистість розглядається як інтегруюче начало, яке пов'язує воедино різні психічні процеси індивіда і надає його поведінці необхідну послідовність і стійкість.
4. Вихідна точка досліджень особистості – не індивідуальні особливості людини, а та соціальна система, до якої вона включена, і ті соціальні функції і ролі, які вона у ній виконує.

Завдання 2

Відомий дослідник психології особистості О. Г. Асмолов сформулював таке положення: «Індивідом народжуються, особистістю стають, а індивідуальність відстоюють». Сформулюйте власне положення, в якому поставте поняття «індивід», «особистість», «індивідуальність» у такий взаємозв'язок, який вам здається найбільш обґрунтованим.

Завдання 3

З життя і літератури відомо, наскільки несподіваними бувають рішення і вчинки особистості у незвичайних умовах. Люди, які були для нас зразком мужності і благородства, виявляються боягузами і егоїстами, і, навпаки, у тих, кого ми вважали посередністю, в певних умовах проявляються неабиякі якості, про які ми і навіть не підозрювали. Чим можна пояснити подібні прояви особистості?

Тестові завдання

1. Людина як типовий носій видів людської активності – це:

- 1) індивід;
- 2) особистість;
- 3) суб'єкт діяльності;
- 4) індивідуальність;

2. Особистість - це:

- 1) свідомий індивід, який займає певне положення у суспільстві і виконує певну суспільну роль;
- 2) людина, яка має тверді переконання;

- 3) біологічна істота, яка належить до класу ссавців;
- 4) людина, яка має високий соціальний статус.

3. Індивід - це:

- 1) окремо взятий представник людського роду;
- 2) біологічна істота;
- 3) представник певної спільноти

4. Системна соціальна характеристика індивіда, в якій відображається предметна діяльність та спілкування, тобто сукупність суспільних відносин, в які включений індивід, – це:

- 1) людина;
- 2) особистість;
- 3) індивідуальність;
- 4) індивід.

5. Неповторність, оригінальність особистості, сукупність тільки їй притаманних рис створюють:

- 1) особистість;
- 2) індивідуальність;
- 3) індивід;
- 4) характер.

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 1; 3 - 1; 4 - 2; 5 – 2

Теми доповідей і рефератів

1. Психологічна характеристика особистості в сучасній психології.
2. Змістовні ознаки та риси особистості.

Дане семінарське заняття поглиблює та систематизує знання студентів про особистість, її ознаки. Для активізації пізнавальної діяльності використовуються проблемні питання. Доцільними на цьому занятті будуть практичні завдання: написання творів – роздумів: «Я вважаю себе особистістю тому що ...» та тестові завдання з метою контролю знань.

Тема 3. Психологічна характеристика особистості

План

1. Психологічний вік особистості.
2. Стать як психологічна характеристика особистості.
3. Життєвий шлях особистості.

Рекомендована література [9, 10, 13, 19]

Вивчити основні поняття: особистість, індивідуальність, риси особистості, психологічний вік особистості, біологічний вік, психологічна стать, життєвий шлях.

Питання для контролю:

1. Чим відрізняється психологічний вік від віку біологічного?
2. Що таке біологічний час і яким чином він впливає на час психологічний, на переживання певних подій? Чи знайомий Вам такий вплив із власного досвіду?
3. Які чинники впливають на формування психологічної статі?
4. Що таке життєвий шлях особистості?
5. Чому життєвий шлях людини поєднує біографічне та історичне?
6. Назвіть дослідників проблеми життєвого шляху, порівняйте їхні підходи до проблеми.
7. Чи може майбутнє впливати на теперішнє і як це використовується у сучасній практичній психології?

Практична частина

1. Виконайте завдання

Завдання 1

Доведіть, що особистість є базовою категорією психології як науки.

Завдання 2

Проаналізуйте власну систему соціальних ролей. Встановіть, які з них мають конструктивний характер, які — деструктивний. З'ясуйте причини останніх та способи корекції.

Завдання 3

Дайте характеристику етапів життєвого шляху з огляду зростання суб'єктності, самостійності у побудові власного життя.

Завдання 4

Наведіть приклади поєднання біографічного та історичного, аналізуючи власний життєвий шлях та індивідуальні історії своїх знайомих.

2. Вправа «Мої життєві цілі»

Візьміть чотири аркуші паперу та ручку. На першому аркуші напишіть: "Які в мене життєві цілі?" Протягом двох хвилин відповідайте на це запитання. Занотуйте все, що приходить у Вашу свідомість, — незалежно від того, чи здається це Вам дуже абстрактним, загальним, чи тривіальним, банальним. Ви можете записувати особисті, сімейні, професійні, соціальні, суспільні, духовні та інші цілі. Дайте собі ще дві хвилини для перегляду списку, доповнень, корекцій. Відкладіть аркуш убік.

Візьміть другий аркуш та напишіть: "Як мені хотілося би провести найближчі три роки?" Знов дві хвилини відповідайте і ще дві хвилини проглядайте та доповнюйте те, що встигли написати. Відкладіть і цей аркуш.

З метою бачення своїх життєвих перспектив під іншим оглядом напишіть на третьому аркуші: "Якби мені залишилося жити всього шість місяців, як би я їх прожив?" Мета цього завдання полягає у розкритті важливих для Вас сфер, про які Ви не думаєте у повсякденному житті. Пишіть теж дві хвилини і ще дві хвилини проглядайте те, що написали. Відкладіть аркуш.

На четвертому аркуші випишіть три найголовніші цілі з усіх, що ви записали раніше.

Порівняйте всі аркуші. Чи є теми, котрі повторюються? Чи можна віднести Ваші цілі до якоїсь окремої категорії, наприклад, до особистих цілей, професійних чи інших? Чи є однакові цілі на перших трьох аркушах? Яким чином відрізняються від інших ті три цілі, котрі Ви обрали як головні?

Корисно повторювати цю вправу кожних півроку.

3.Робота з методиками: «Психологічний вік особистості» та психологічна стаття (С. Бем).

Тестові завдання

1.Психологічна стаття – це:

- 1) акушерська, паспортна стаття людини;
- 2) ставлення до власної біологічної статі;
- 3) ставлення до протилежної статі.

2.Сукупність морфологічних, фізіологічних та генетичних особливостей, які забезпечують розмноження організму, – це:

- 1) стаття генетична;
- 2) стаття хромосомна;
- 3) стаття біологічна;
- 4) стаття соціальна

3.Система всіх видів спонукань (потреби, мотиви, цілі, установки), які регулюють поведінку і діяльність людини, утворюють сферу:

- 1) структури особистості;
- 2) самосвідомості;
- 3) мотивації;
- 4) домагань.

4.Вітчизняна психологія стверджує, що джерелом активності особистості є:

- 1) вроджені інстинкти, спільні з тваринними предками;
- 2) потреби, які не є вродженими, а виникають і розвиваються у процесі взаємодії людини з соціальним середовищем;
- 3) вроджена потреба у самоствердженні.

5.Особистістю людина стає тоді, коли:

- 1) взаємодіє з оточенням, свідомо у своїх діях, здатна до наслідування;
- 2) взаємодіє з оточенням, має певний рівень свідомості і самосвідомості, здатна до перетворюючої діяльності;
- 3) має певний рівень свідомості, спілкується з оточенням, здатна до діяльності за зразком;
- 4) здатна до творчості.

Ключі до тестів: 1- 2; 2 - 3; 3 -3; 4 - 2; 5 - 2;

Теми доповідей і рефератів

1. Вікові етапи розвитку психологічної статі.
2. Психологічне моделювання майбутнього.

На даному семінарському занятті доцільно за допомогою усних відповідей та виконання тестів перевірити рівень засвоєних теоретичних знань. Звертається увага на ознайомлення студентів з психодіагностичним інструментарієм для вивчення психологічного віку, психологічної статі особистості та формування вмінь проектувати життєвий шлях особистості.

Тема 4. Психологічна структура особистості

План

1. Психологічна структура особистості та її компоненти
2. Проблеми структури особистості в роботах Б.Г. Ананьєва, С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва.
3. Структура особистості за К.К. Платоновим.
4. Концепція особистості Г.С. Костюка, С.Д. Максименка.
5. Концепція психоенергетичної цілісності особистості.
Рекомендована література: [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: особистість, структура особистості, соціальна підструктура, біологічна підструктура, горизонтальний вимір особистості, вертикальний вимір особистості, психоенергетична цілісність особистості.

Питання для контролю:

1. Що дає аналіз структурних компонентів особистості для розуміння її функцій?
2. Як розглядалась проблема особистості С. Рубінштейном?
3. Які рівні функціонування особистості виділяє Б. Ананьєв?
4. У чому суть структурного підходу до особистості О. Леонтьєва?
5. Які компоненти структури особистості виділяє К. Платонов? Чому його теорію називають функціональною та динамічною?
6. Яким чином забезпечується психоенергетична цілісність особистості ?

Практична частина

1. Наведіть характеристики особистості на метаіндивідуальному рівні її аналізу (за А. В. Петровським). Розкрийте їх сутність.

2. Практичні завдання:

Завдання 1

Розподіліть на групи наступні суб'єктивні явища в залежності від співвіднесення їх зі структурними компонентами особистості (мотиваційний, потреби, вольовий, пізнавальний, емоціональний, характер, здібності і самосвідомість): переживання голоду, похмурий настрій, наполегливість, пригадування подій, гордість за власні досягнення, прийняття рішення,

задоволення від виконаної діяльності, роздуми про власні недоліки, бажання робити добро, переживання гніву, доведення теореми, стан інтересу до чогось, почуття легкості і радості під час виконання діяльності, почуття відповідальності, охайність.

Завдання 2

Проаналізуйте твердження С. Л. Рубінштейна про структуру особистості: «У психічному вигляді особистості виокремлюють різні сфери рис, які характеризують різні аспекти особистості, але при всьому різноманітті, відмінності й суперечності, основні властивості особистості, взаємодіючи одна з одною у конкретній діяльності людини і взаємопроникаючи одна в одну, стикаються в реальній єдності особистості. Тому неправильним є той погляд, за яким цілісність особистості виражається в аморфній єдності, що перетворює її вигляд на безформну туманність, так і інший, протилежний до нього, який бачить в особистості окремі риси і, втрачаючи будь-яку справжню, внутрішню єдність психічного вигляду особистості, марно потім шукає «кореляцій» між зовнішніми виявами цих рис».

Дайте відповідь на питання: Які теорії (вказіть автора) мав на увазі С. Л. Рубінштейн, піддаючи критиці погляди на особистість як «аморфну єдність» чи фіксацію лише «окремих рис» особистості? Наведіть приклад із Вашого власного досвіду, який підтверджує дієвість теорії С. Л. Рубінштейна.

Тестові завдання

1.Що включає в себе «підструктура досвіду» за К.К. Платоновим:

- 1) окремі особливості психічних процесів;
- 2) знання, вміння, навички та звички;
- 3) спрямованість особистості;
- 4) професійні інтереси особистості.

2.Автором якого підходу до розуміння особистості є О.М. Леонт'єв:

- 1) диспозиційного;
- 2) культурно-історичного;
- 3) діяльнісного;
- 4) динамічного;

3. Система всіх видів спонукань (потреби, мотиви, цілі, установки), які регулюють поведінку і діяльність людини, утворюють сферу:

- 1) структури особистості;
- 2) самосвідомості;
- 3) мотивації;
- 4) домагань.

4. До біологічно обумовленої підструктури особистості відносять:

- 1) знання;
- 2) темперамент;
- 3) відносини;
- 4) характер.

5. До соціально обумовленої підструктури особистості відносять:

- 1) конституцію тіла;

- 2) переконання;
- 3) вік і стать;
- 4) темперамент.

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 2; 3 -3; 4 - 2; 5 - 2

Теми доповідей і рефератів

1. Основні виміри психологічної структури особистості.
2. Склад і структура особистості.

На даному семінарському занятті доцільно за допомогою усних відповідей та виконання тестів перевірити рівень засвоєних теоретичних знань. Звертається увага на ознайомлення студентів з структурними компонентами особистості, поглядами на структуру особистості різних авторів. Студенти аналізують проблемні практичні ситуації, що сприяє формуванню професійного мислення.

Тема 5. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості

План

1. Спрямованість особистості, її види, характеристика.
2. Теорії мотивації, їх аналіз.
3. Потреби, їх класифікація.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: спрямованість особистості, види спрямованості, потреби, мотиви, мотивація, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, установки, самоактуалізація, піраміда потреб

Питання для контролю

1. Що таке спрямованість особистості? З яких компонентів вона складається?
2. Які види спрямованості особистості?
3. У чому специфіка людських потреб на відміну від потреб тварин?
4. Які типи потреб Вам відомі? Які потреби для Вас є провідними?
5. Що таке мотив? Яким чином мотивація впливає на особистість?
6. Як у Вашому повсякденному житті проявляється боротьба мотивів?

Практична частина

1. Розв'язування задач

- 1) Розкрийте сутність формули О. М. Леонтьєва “зсув мотиву на мету”.
- 2) Чи є правильним твердження, що активність людини зумовлена низкою внутрішніх процесів (наприклад, потягів, інстинктів, потреб), які часто діють на рівні, нижчому за поріг свідомості. Обґрунтуйте свою відповідь.

3) Які особистісні перетворення відбуваються в разі незбігу суб'єктивних переживань (симпатій, антипатій, бажань тощо) і особистісного смислу (за О. М. Леонтьєвим). Обґрунтуйте свою відповідь.

4) До кожного з поданих тверджень, які характеризують різні види мотивації особистості, підберіть відповідне поняття (мотив самоствердження, мотив ідентифікації з іншою людиною, мотив влади, процесуально-змістовий мотив, мотив саморозвитку, мотив досягнення, просоціальний мотив, мотив уникнення покарання) і доповніть прикладом:

а) Якщо людину діяльність приваблює сама по собі, подобається її виконувати, виявляти інтелектуальну чи фізичну активність, цікавить зміст того, що вона робить, тобто спонукання до активності йде через зміст і процес діяльності, а не за допомогою зовнішніх чинників, – така мотивація має назву

б) Страх перед можливими неприємностями і намагання цього уникнути – ось що спонукає до діяльності під впливом Діяльність під впливом такого мотиву набуває характеру захисної дії і є певною мірою примусовою.

в) пов'язаний з почуттям власної гідності, честолюбством, самолюбством. Людина намагається довести навколишнім, що вона чогось варта, прагне здобути певний статус у суспільстві, хоче, щоб її поважали та цінували.

г) У разі впливу мотивів наявна ідентифікація (ототожнення) індивіда з групою. Людина не лише вважає себе членом соціальної групи, не тільки ототожнюється з нею, а й переймається її проблемами, інтересами, цілями тощо.

д) є особливо актуальним для дітей і молоді, які намагаються наслідувати інших людей у своїх діях і полягає у прагненні бути схожим на героя, кумира, авторитетну особистість (батька, вчителя тощо).

е) Успіхи в будь-якій діяльності (у навчанні, спорті, професійній діяльності) залежать не лише від здібностей, навичок, знань, а й від мотивів, тобто від прагнення досягти високих результатів у діяльності.

ж) На думку А. Маслоу, – прагнення до цілковитої реалізації своїх здібностей, упевненість у собі, здатність відчувати свою компетентність це важливий мотив, який спонукає нас багато працювати і розвиватися і має назву

з) Дії багатьох людей (наприклад, керівників різних рангів) спонукає, тобто прагнення суб'єкта впливати на людей, прагнення зайняти «керівну позицію» у групі (колективі), намагання керувати людьми, визначати і регламентувати їхню діяльність.

4. Презентація методик дослідження мотивації, інтересів

Тестові завдання

1. Проаналізуйте і виберіть правильну відповідь:

- 1) спрямованість особистості є системою спонукань та ціннісних орієнтацій;
- 2) спрямованість особистості є системою ставлень;

3) спрямованість особистості є індивідуально-типологічною характеристикою.

2. Мотив –це :

- 1) особлива форма діяльності;
- 2) спонука до діяльності;
- 3) емоційно забарвлене ставлення до навколишнього.

3.Потреба – це:

- 1) переживання людиною задоволення чи стану тривоги;
- 2) переживання людиною емоційного незадоволення; розгубленості;
- 3) переживання людиною необхідності в певних умовах життя і діяльності;
- 4) стан індивіда, що виникає в результаті активної діяльності, що може забезпечити його існування.

4. У визначенні: стан готовності до певної активності, спрямованої на задоволення певного переживання – розкривається:

- 1) потреба;
- 2) інтерес;
- 3) Домагання.
- 4) Установка.

5. Основними проявами спрямованості є:

- 1) темперамент, характер, здібності;
- 2) потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, рівень домагань;
- 3) відчуття, сприймання, пам'ять, мислення;
- 4) воля, емоції, почуття.

Ключі до тестів: 1-1; 2 - 2; 3 -3; 4 - 4; 5 - 2

Теми доповідей і рефератів

1. Поняття життєвого шляху та проблеми мотиваційного розвитку людини.
2. Мотивація влади.

На основі різних підходів студенти узагальнюють типи спрямованості особистості. З метою розуміння теорій мотивації доцільно проаналізувати зі студентами відповідні ситуації. При розгляді питання про потреби необхідним є використання опорних схем чи презентації. Необхідно звернути увагу на такі методики: «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» Т.І.Ільїна; «Мотиваційна структура особистості» В.Е. Мільман, «Мотивація афіліації» (А. Меграбян та М.Ш. Магомет-Емінов), методика на визначення спрямованості особистості Б.Басса та ін. Виконання тестів дозволить перевірити рівень засвоєних теоретичних знань.

Тема 6. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості

План

1. Інтереси, їх види.
2. Ідеали та переконання.
3. Світогляд особистості.

4. Методики дослідження спрямованості особистості Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: спрямованість особистості, інтереси, ідеали, переконання, світогляд, казуальна атрибуція.

Питання для контролю:

1. Які види інтересів?
2. Яка роль інтересів у діяльності людини?
3. Які психологічні умови переходу знань в переконання?
4. Обґрунтуйте умови формування ідеалів.
5. Яка структура світогляду?
6. Які типи світогляду?

Практична частина

1. Термінологічний диктант: особистість, спрямованість, потреби, мотиви, установки, інтереси, ідеали, світогляд, переконання, ціннісні орієнтації, ієрархія мотивів, казуальна атрибуція.

2. Проблемно-творчі запитання.

1. Чи достатньо, характеризуючи інтерес, указати, що це „стійке”, вибіркове ставлення людини до явищ та об’єктів дійсності?

2. Як можна психологічно обґрунтувати твердження, що інтерес постає водночас і як важливий мотив навчання, і як засіб підвищення його ефективності?

3. Чи можна вважати достатнім твердження, що „переконання – це знання, істинність котрих для людини є незаперечною і котрі постають для неї як керівництво до дії”?

2. Вправа- перетворення

Вправа - перетворювати своє «Я повинен» у «Я хочу». Це дасть нам змогу уникнути боротьби із негативними емоціями. Для досягнення такого стану потрібно свідомо зосередитись на позитивних сторонах неприємного завдання і зробити усе можливе для підтримки позитивного ставлення до важкого обов’язку.

Хід вправи:

1. За 5 хвилин Ви повинні написати якомога більше речень, які б починались словами «Я мушу...». Тепер, за 5 хвилин Ви повинні написати речення, які починаються зі слів «Я хочу...».

Обговорення: Хто бажає, нехай поділиться враженнями від виконання цієї вправи: Які речення Ви писали легко, які було написати складно? У якій частині більше речень? Чи були такі теми і справи, які знайшли відображення в обох частинах?

Подивіться у свій список «Я мушу» і запишіть це речення так, щоб воно перетворилось у «Я хочу» з умовою, щоб Вам дійсно захотілось виконати цей

обов'язок. Розкажіть про свої відчуття, які у Вас виникли після завершення вправи.

3. Виконайте завдання

Завдання 1

1. Відомо, що людям із вираженим мотивом на досягнення притаманно обирати завдання середньої чи дещо підвищеної складності. А люди з вираженим мотивом уникнення невдач найчастіше обирають або легкі завдання або дуже складні. Поясніть це. Проаналізуйте, як ця особливість може вплинути на підбір кадрів на підприємство, фірму тощо.

Завдання 2

Пригадайте та наведіть приклади поведінки Вашої чи Ваших знайомих, які були обумовлені:

- а) потягами;
- б) інтересами;
- в) переконаннями

Заповніть таблицю, обґрунтуйте вибір.

Потреби та мотиви	Конкретна ситуація
1. Потяги	
2. Інтереси	
3. Переконавання	

4. Презентація методик дослідження спрямованості, мотивації, інтересів особистості.

Тестові завдання

1. Визначте джерело будь-якої активності особистості:

- 1) світогляд, переконання;
- 2) знання, ерудиція;
- 3) потреби;
- 4) інтереси.

2. У визначенні: ідеальне уявлення результату, який має бути досягнутий у ході людської діяльності – розкривається:

- 1) ідеал;
- 2) інтерес;
- 3) захоплення;
- 4) мета.

3. У визначенні: психічний стан, який характеризується стійкими поглядами, впевненістю в правильності своїх думок і позицій – розкривається:

- 1) ідеал;
- 2) переконання;

- 3) почуття;
- 4) ерудиція.

4.Визначення: потреба наслідувати, прийнятий особистістю як зразок поведінки, розвитку, діяльності – розкриває:

- 1) потреби;
- 2) інтереси;
- 3) ідеали;
- 4) переконання.

5.Визначення: вибіркоче ставлення особистості до предметів і явищ навколишнього середовища завдяки їхнього життєвого значення або емоційної забарвленості і привабливості – розкриває поняття:

- 1) потреби;
- 2) інтереси;
- 3) ідеали;
- 4) переконання.

6. Світогляд - це:

- 1) норма поведінки, що склалася історично;
- 2) система знань, уявлень, переконань про світ, дійсність.
- 3) особливі способи відображення дійсності;
- 4) властивість високоорганізованої матерії.

7. Про інтереси як мотиваційну характеристику особистості можна зазначити таке:

- 1) це емоційні прояви пізнавальних потреб людини;
- 2) досвідчені працівники мають нестійкі інтереси;
- 3) їх важливими показниками є висота і глибина;
- 4) вони не впливають на силу і стійкість мотивації.

8. Спрямованість особистості - це:

- 1) процес безперервного прийняття рішень на основі зважування альтернатив поведінки;
- 2) стійке й вибіркоче прагнення особистості до життєво значущих об'єктів;
- 3) прагнення людини досягти певного результату, який би підтвердив особисту першість;
- 4) усталена система найважливіших цільових програм особистості, яка стосується діяльності, поведінки та спілкування.

Ключі до тестів: 1 - 3; 2 – 1; 3 – 2; 4 – 3; 5 – 2; 6 – 2; 7 – 1; 8 – 2

Теми доповідей і рефератів

1. Піраміда потреб і прагнення до самоактуалізації
2. Концепції особистості у вітчизняній класичній психології.

На даному семінарському занятті студенти через пояснення понять перевіряють рівень засвоєних теоретичних знань з теми. Для реалізації цього завдання доцільно провести термінологічний диктант. Практичні завдання щодо

презентації методик дослідження доцільно виконувати у малих групах. Для практичного опрацювання кожна група студентів попередньо підбирає окремі методики. Після пророблення у групах представники презентують роботу, відповідають на запитання інших студентів та викладача.

Тема 7. Психоаналітичні теорії особистості

План

1. Структура особистості З. Фрейда.
2. Аналітична теорія особистості К. Юнга.
3. Психологічні типи К. Юнга.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: психоаналіз, психодинамічна теорія, несвідоме, підсвідоме, свідомість, цензура, лібідо, сублимація, воно, я, над – я, архетипи, колективне несвідоме, самість, індивідуація, екстраверти, інтроверти.

Питання для контролю:

1. Опишіть природу функцій «Ід», «Его», «Супер – его».
2. Яким чином взаємодія між цими структурами створює внутрішній конфлікт у людини?
3. В чому відмінність між особистим і колективним несвідомим в теорії Юнга?
4. Опишіть концепцію архетипів Юнга. Який архетип Юнг зв'язував з досягненням самореалізації в зрілості?
5. Охарактеризуйте екстравертовані та інтровертовані типи.

Практична частина

Завдання 1

Із поданих понять виберіть ті, які належать до концепції психоаналізу: Свідомість, внутрішній конфлікт, Персона, Его, Тінь, Аніма-Анімус, Самість, цілісність психічного життя, прагнення до домінування, безсвідоме, потреба самоактуалізації, Ід, соціальна приналежність, сновидіння, невротичні потреби, психосексуальний розвиток особистості, регресія, соціальний інтерес, раціоналізація, Супер-его, комплекс неповноцінності, захисні механізми, сублимація, інстинкт, лібідо, латентний період, архетипи, невротичний розвиток, неусвідомлені мотиви, колективне несвідоме, внутрішній конфлікт, витіснення.

Завдання 2

Виберіть твердження, яке, на Вашу думку, найбільш чітко передає розуміння несвідомого у психоаналізі:

1. Несвідоме – це ті процеси, на які не спрямована увага людини;
2. Несвідоме – це переживання, які подавлені свідомістю, проти яких свідомість висуває міцні бар'єри;
3. Несвідоме – це автоматизовані дії, які людина виконує не задумуючись.

Завдання 3

Замість крапок вставте у текст пропущені слова, які допоможуть Вам правильно зрозуміти визначення психоаналізу та його структуру: Психоаналіз – це терапія Він складається із послідовних етапів: пошук осередку виникнення проблеми (.....), розкриття проблеми (перебудова інформації в форму), переосмислення і переоцінка проблеми (зміна системи установок), усвідомлення нової значимості події та (ліквідація осередку збудження).

Завдання 4

Фрейд порівнював співвідношення «Я» і «Воно» із конем і вершником. Вершник повинен стримувати і направляти коня, інакше він сам може загинути, але рухається вершник тільки завдячуючи коню.

Який із символів «Я» чи «Воно» втілював Фрейд у образі вершника, а який у образі коня?

Завдання 5

Як називається елемент структури особистості в теорії К. Юнга, який складається з придушених спогадів і забутих переживань або матеріалу, який в свій час був недостатньо яскравим, щоб бути пережитим у свідомості?

Як називається елемент структури особистості в теорії К. Юнга, який стає центром структури особистості, допомагає досягти самореалізації?

Тестові завдання

1. Із поданих понять виберіть ті, які належать тільки до концепції психоаналізу:

- 1) інстинкт, Ід, Его, Супер-его, раціоналізація, лібідо;
- 2) архетип, Ід, Его, Супер-его, сублімація, самореалізація;
- 3) колективне несвідоме, Ід, Его, Супер-его, витіснення, соціальний інтерес.

2. З якими захисними механізмами пов'язані наступні вчинки і способи поведінки людей: «Виявлено, що скупі люди схильні помічати скупість інших, агресивні - жорстокість інших»:

- 1) раціоналізація;
- 2) проєкція;
- 3) заперечення;
- 4) витіснення.

3. З якими захисними механізмами пов'язані наступні вчинки і способи поведінки людей: «Під час масового соціологічного дослідження дорослим людям задали питання, чи переконливо подіяли на них матеріали преси, у яких лікарі доводять, що паління призводить до захворювання на рак легенів. Позитивну відповідь дали 68% людей, які не палять і лише 14% тих, які палять»:

- 1) регресія;
- 2) сублімація;
- 3) заперечення;
- 4) проєкція.

4. Назвіть прізвище вченого, який виявив, що людина одночасно проходить як стадії психосоціального розвитку так і стадії розвитку его, та

довів, що розвиток особистості продовжується все життя і кожна стадія розвитку може мати як позитивний, так і негативний результат:

- 1) Е. Еріксон;
- 2) К. Юнг;
- 3) А. Адлер;
- 4) К. Хорні

5. Базова і найдавніша структура психічного життя особистості у якій зосереджені інстинктивні, примітивні, спадкові аспекти особистості, яка є скарбницею примітивних інстинктивних прагнень, емоцій, спогадів, забутих дитячих образ, травм, ворожих ставлень до своїх батьків, невідлених сексуальних бажань у психоаналізі носить назву:

- 1) Ід;
- 2) Архетип;
- 3) Его;
- 4) Суперего.

7. Захисний механізм, який забезпечує людині можливість повернення на більш ранню стадію психосексуального розвитку, де відбулось блокування енергії лібідо:

- 1) регресія;
- 2) сублимація;
- 3) заперечення;
- 4) проекція.

Ключі до тестів: 1 - 1; 2 - 2; 3 - 3; 4 - 1; 5 - 1; 6 - 1; 7 - 1

Теми доповідей і рефератів

1. Психоаналітична теорія особистості за З.Фрейдом.
2. Аналітична теорія особистості К.Юнга.

На даному семінарському занятті доцільно здійснити порівняльний аналіз психодинамічних теорій особистості З. Фрейда та К. Юнга. Практичні завдання сприятимуть закріплення теоретичних положень. Доречними на даному занятті будуть презентації стосовно психологічних типів особистості за Фрейдом та Юнгом, дискусія щодо оцінки даних психоаналітичних теорій.

Тема 8. Психоаналітичні теорії особистості

План

1. Індивідуальна теорія особистості А. Адлера
2. Епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона.
3. Особистість в гуманістичному психоаналізі.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: еґо-психолоґія, еґо-ідентичність, еґо-інтеґрація, гуманістичний психоаналіз, соціальний інтерес, життєвий стиль, почуття неповноцінності, продуктивна особистість, творче «Я».

Питання для контролю:

1. Визначте життєві цілі за А. Адлером.
2. Що впливає на деформацію життєвого стилю?
3. Означте добре адаптовану особистість (за А. Адлером).
4. Які основні стадії психосоціального розвитку виділяє Еріксон?
5. Яким чином теорія Еріксона модифікує і/або поширює психоаналітичний підхід Фрейда до особистості?
6. Охарактеризуйте головні ідеї гуманістичної теорії особистості Е.Фромма.
7. Які провідні риси продуктивної особистості за Фроммом?

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання:

1. Чи згодні ви з Еріксоном в тому, що головною кризою в підлітковому віці є еґо-ідентичність – рольове змішання?
2. Еріксон затверджує, що досягнення еґо-ідентичності – це боротьба протягом всього життя. Ви згодні з цим? Якщо так, то з якими проблемами ідентичності може зіштовхуватися людина в ранній зрілості і в старості?
3. Чи згодні ви з думкою Фромма про те, що більшість людей сьогодні насолоджується значною свободою і автономією, але платять за це самотністю, відсутністю почуття безпеки і відчуженістю?
4. Чи вважаєте ви, що «ринкова» орієнтація характеру по Фромму являє собою домінуючий тип особистості в нашому суспільстві? Якщо ні, то які орієнтації характеру, по-вашому, найбільш розповсюджені сьогодні? Поясніть вашу позицію.
5. Як називається послідовність психосоціальних стадій, які йдуть одна за одною від народження до смерті?
6. Як називається у теорії Е. Фромма скупа, вперта та орієнтована на минуле людина?
7. Який психологічний механізм втечі від свободи, на думку Е.Фромма, застосовують сучасні люди, щоб подолати проблему свободи та безпеки?
8. Який тип характеру за Е. Фроммом є хворобливим та непродуктивним?

Тестові завдання

1. Детермінантою у розвитку особистості за А. Адлером є:

- 1) біологічні потреби;
- 2) природні інстинкти;
- 3) прагнення людини до переваги;
- 4) агресивність.

2. Хто із вказаних вчених виділив та описав психологічні кризи, що неодмінно настають у кожної людини?

- 1) А. Маслоу;
- 2) Е. Еріксон;
- 3) Фрейд;
- 4) К. Роджерс.

3. Що таке сублімація?

- 1) усвідомлений і навмисний відхід від неприємних думок і спогадів;
- 2) механізм психологічного захисту, при якому, щоб виправдати неприйнятну ситуацію, перекручують дійсність;
- 3) механізм психологічного захисту, який спрямовує неприйнятні імпульси в позитивну, творчу галузь;
- 4) механізм психологічного захисту, який виявляється у вигляді повернення до більш ранніх форм поведінки та мислення.

4. При позитивному розв'язанні кризової суперечності цілісність, універсальність проти відчаю та презирства формується адаптивна "Его"-якість:

- 1) мудрість;
- 2) творчість, турбота, милосердя;
- 3) любов як здатність до спільності зі збереженням особистого "Я";
- 4) компетентність.

5. Визначте, хто з психологів виділяє три основні види психологічного захисту, в основі яких лежить задоволення певних невротичних потреб і вважає, що захист людина знаходить або в прагненні «до людей», або в прагненні «проти людей», або в прагненні «від людей»:

- 1) З. Фрейд;
- 2) К. Юнг;
- 3) А. Адлер;
- 4) К. Хорні.

6. Який з наведених прикладів не належить до концептів «індивідуальної психології»:

- 1) почуття неповноцінності та його компенсація;
- 2) стиль життя;
- 3) творче «Я»;
- 4) архетипи.

7. Задоволеність особистості своїм життям, плодам своєї праці, які слугують нащадкам, нації, державі, культурі, на останній стадії психосоціального розвитку - пізньої зрілості – це:

- 1) его-ідентичність;
- 2) его-психологія;
- 3) егоцентризм;
- 4) его-інтеграція.

8. Хто з дослідників проблем самосвідомості розглядав процес індивідуації як наближення Его до Самості:

- 1) К.Роджерс
- 2) Е. Еріксон
- 3) К.Г. Юнг

4) Е. Фромм

9. Хто із вчених звернув увагу на порядок народження дитини в сім'ї (первісток, єдина дитина, середня дитина, остання дитина) як основну детермінанту її установок, що визначають стиль життя особистості:

- 1) А. Адлер;
- 2) З. Фройд;
- 3) К. Хорні;
- 4) Е. Еріксон

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 2; 3 -3; 4 - 4; 5 - 4; 6 - 4; 7 - 4; 8-3; 9- 1

Теми доповідей і рефератів

1. Порівняльний аналіз сучасних теорій особистості.
2. Теорія невротичної особистості К. Хорні.

На даному семінарському занятті студенти здійснюють порівняльний аналіз поглядів на особистість та її розвиток Адлера, Еріксона, Фромма. Проблемно-творчі запитання та завдання доцільно розв'язувати в групах, обґрунтовуючи власну точку зору. Після пророблення у групах представники презентують роботу, відповідають на запитання інших студентів та викладача.

Тема 9. Особистість в когнітивній та гуманістичній психології

План

1. Основні принципи гуманістичної психології особистості.
2. Феноменологічна позиція К. Роджерса.
3. Екзистенціально – гуманістична модель особистості А. Маслоу.
4. Теорія особистісних конструктів.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: гуманістична психологія, особистісне зростання клієнтоцентрована терапія, повноцінно функціонуюча особистість, самоактуалізація, самореалізація, самоактуалізована особистість, шляхи самоактуалізації, сенсомоторна стадія, доопераційна стадія, стадія конкретних операцій, стадія формальних операцій, егоцентризм, особистісний конструкт, когнітивна складність-простота, конструктивний альтернативізм.

Питання для контролю:

1. Як називається орієнтація К. Роджерса по відношенню до терапії та освіти, яка фокусується на переживаннях клієнта або учня, а не на терапевті або викладачу?
2. Яким чином формувалася феноменологічна концепція особистості К. Роджерса?
3. Які шляхи самоактуалізації особистості?
4. Які характеристики повноцінно функціонуючої людини?

5. Охарактеризуйте типи особистості за Дж.Келлі.
6. Як називається категорія мислення, за допомогою якої людина інтерпретує або тлумачить свій життєвий досвід у теорії Дж. Келлі?

Практична частина

Завдання 1

Означте роджерівський принцип, згідно якому переживання, які сприймаються як зберігаючі та розвиваючі людину, оцінюються позитивно, в той час, як переживання, які сприймаються як негативні або ті, що протирічать збереженню або розвитку людини, оцінюються негативно або їх уникають.

Завдання 2

Визначте термін К. Роджерса, який використано для позначення поваги та прийняття іншого, незалежно від того, чи поводить він себе у відповідності з очікуваннями того, хто демонструє прийняття.

Завдання 3

Назвіть деякі головні причини того, що так мало людей досягають самоактуалізації, як її розуміє Маслоу? Що, по Маслоу, є наслідком невдачі людини в задоволенні її метапотреб?

Завдання 4

У поданому тексті безсистемно перераховані психологічні ознаки когнітивно простої та когнітивно складної особистості за теорією Дж. Келлі. Розподіліть подані характеристики за типами когнітивних особистостей:

Помічають тонкі нюанси поведінки інших людей, розглядають інших людей та довко лишній світ на основі невеликої кількості категорій (конструктів), їхні уявлення про інших складні та диференційовані, володіють бідним репертуаром соціальних ролей, не ігнорують різноманітні суперечності у характері особистості, характеризуються недиференційованими уявленнями про важливі об'єкти, мають усталені погляди щодо інших людей, ігнорують інформацію, яка суперечить їхнім уявленням. прості в спілкуванні, використовують велику кількість категорій і високо диференційовану систему конструктів. чітко розрізняють себе та інших, не помічають відмінностей між собою та іншими людьми, розглядають людей змножини то чок зору, їхні соціальні прогнози надійні, прагнуть знайти підтвердження тому, що інші схожі на них, їхні соціальні прогнози неефективні.

Завдання 5

Максим майже дві доби не спав, готуючись до захисту проекту. Йому дуже хотілось продемонструвати свої здібності і вразити однокурсників та викладачів. Але, зненацька у нього пропав увесь інтерес до роботи. Йому хотілось тільки одного – спати. Поясніть, базуючись на ієрархічній моделі потреб А. Маслоу, що ж відбулось із мотивацією Максима. Як Ви оцінюєте ієрархічну теорію потреб Абрахама Маслоу? Чи має сенс його точка зору для розуміння Вами Вашої власної поведінки і поведінки інших людей?

Завдання 6

Карл Роджерс стверджує, що основний бар'єр, який заважає людям спілкуватись, – це природна тенденція обговорювати, оцінювати, схвалювати чи засуджувати поведінку чи твердження інших. Тому одним із принципів клієнтцентованої терапії є безоціночне сприйняття клієнта і його проблем. Психологу рекомендується орієнтуватись на норми клієнта, а не на загальноприйняті норми поведінки у тій чи іншій ситуації.

Як Ви думаєте, чи можна практику безоціночного сприйняття іншої людини перенести в ситуацію повсякденного спілкування людей?

Завдання 7

Поясніть вислів А. Маслоу, виходячи із основних положень теорії: «Якщо ви навмисно збираєтеся стати менш значною особистістю, ніж дозволяють вам ваші здібності, я попереджаю, що ви будете глибоко нещасливі все життя».

Тестові завдання

1. Представники когнітивного напрямку вважають, що неправильна поведінка людини викликана:

- 1) неусвідомленими потребами;
- 2) ірраціональними думками;
- 3) відсутністю сенсу життя;
- 4) порушенням взаємин батьків і дітей.

2. Стадія когнітивного розвитку, коли дитина може будувати власні гіпотетико-дедуктивні висновки, які ґрунтуються на самостійному висуванні гіпотез і перевірці їхніх наслідків названа Ж. Піаже:

- 1) сенсомоторною;
- 2) доопераційною;
- 3) конкретних операцій;
- 4) формальних операцій.

3. Дж. Келлі у «Теорії особистісних конструктів» презентує людину як:

- 1) істоту, керовану фізіологічними потребами;
- 2) особистість, що прагне до самореалізації;
- 3) дослідника, мислителя, вченого;
- 4) суб'єкта діяльності і пізнання.

4. Із поданих понять виберіть ті, які належать представникам когнітивного напрямку в психології:

- 1) когнітивний розвиток, особистісний конструкт, сенсомоторний інтелект;
- 2) когнітивний розвиток, риси особистості, когнітивна складність-простота;
- 3) особистісний конструкт, доопераційний інтелект, сублімація;
- 4) когнітивний розвиток, особистісний конструкт, самоактуалізація.

5. Абрахам Маслоу головною характеристикою особистості вважав потяг до:

- 1) безпеки;
- 2) визнання;
- 3) самореалізації;
- 4) агресії.

6. Людей, які використовують достатньо складну і диференційовану систему конструктів, чітко розрізняють себе та інших, розглядають поведінку інших з різних точок зору, їхні уявлення про інших складні та диференційовані, Дж. Келлі називав:

- 1) когнітивно складними;
- 2) когнітивно простими;
- 3) егоцентричними;
- 4) конструктивними.

7. Згідно з К. Роджерсом відповідність образу Я та суб'єктивних переживань людини її зовнішнім проявам називається:

- 1) константністю;
- 2) конгруентністю;
- 3) самоусвідомленням;
- 4) самоідентичністю.

Ключі до тестів: 1- 2; 2 - 4; 3 -3; 4 - 1; 5 - 3; 6 - 1; 7 -2

Теми доповідей і рефератів

1. Гуманістичні теорії особистості.
2. Когнітивні теорії особистості.

На даному семінарському занятті обговорення питань теми можна провести традиційно або у формі (мікрофон) чи групової дискусії. Систематизацію знань студентів доцільно здійснити за допомогою виконання проблемних практичних завдань. Тестові завдання забезпечать самоконтроль знань студентів.

Тема 10. Теорії рис особистості

План

1. Диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта.
2. Структурна теорія рис особистості Р. Кеттела.
3. Теорія типів особистості за Г. Айзенком.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: риси особистості, факторний аналіз, загальні риси, індивідуальні риси, кардинальні диспозиції, центральні диспозиції, поверхові риси, базові риси, зріла особистість, екстраверсія, інтроверсія, нейротизм, синтальність.

Питання для контролю:

1. Які характеристики «зрілої особистості» за Олпортом?
2. Які основні етапи факторного аналізу для ідентифікації основних рис структури індивідуума?

3. Які можна виділити головні відмінності в поведінці між інтровертами і екстравертами? Як в дослідженні вимірюється ступінь інтроверсії – екстраверсії?
4. Що на думку Г. Айзенка визначає склад особистості?
5. Як можуть бути розташовані елементи особистості за теорією Г. Айзенка?
6. Як називається в теорії Г. Айзенка здатність особистості до тривоги, частой зміни настрою та депресії?
7. Як називається тенденція особистості до чуттєвості та комунікабельності, здатності до співпереживання та співчуття?
8. Який метод використовували Р. Кеттел і Г. Айзенк для ідентифікації основних рис структури особистості?
9. Які на думку Р. Кеттела базисні структури складають ядро або основні блоки будови особистості?

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання:

Завдання 1

Виберіть яку-небудь людину, яку ви добре знаєте, і перерахуйте його або її істотно важливі індивідуальні характеристики. Чи є ці характеристики тим, що Олпорт розуміє під центральними диспозиціями? Наскільки корисна концепція центральних диспозицій для опису особистості повсякденною, розмовною мовою?

Завдання 2

Наскільки шість характеристик «зрілої особистості» за Олпортом відповідають вашому власному уявленню про те, що складає здорову особистість? Чи можете назвати яку-небудь особливість, що могла б бути у здорової особистості і виявилася б не сумісною з шістьма характеристиками Олпорта?

Завдання 3

Визначте, до якої теорії належить даний фрагмент. Хто її автор? Які поняття використовує ця теорія для аналізу особистості? Які аспекти особистості вона вивчає? Перелічіть відомі Вам поняття та аспекти особистості, важливі у контексті даної теорії. Розкрийте переваги та недоліки підходу у порівнянні з іншими.

1. Зрілі особистості характеризуються функціонально автономною поведінкою, що мотивована усвідомленими процесами. Незрілі ж особистості мотивовані переважно неусвідомлюваними мотивами, що виникають з дитячих травматичних переживань.

2. Студенти – екстраверти та інтроверти – ставлять різні вимоги до тих умов, у яких вони почуваються комфортно в навчальній діяльності. Екстраверти частіше відвідують бібліотеку, люблять готуватися там, оскільки мають потребу в зовнішніх стимулах. Під час занять в бібліотеці вони надають перевагу високому рівню шуму та спілкування, люблять займати місця в найбільш людних залах.

При цьому вони частіше роблять перерви під час підготовки. Інтроверти в бібліотеці вибирають для себе тихі закутки, де можна усамітнитися.

3. Кожний практикуючий психолог – фактично розумний спостерігач людської природи й історії людського життя – розуміє, що стан людини у кожний момент визначає її поведінку такою ж мірою, як і її риси.

4. Опіраючись на персонологічні позиції Г. Олпорта, як ви вважаєте, чи існує щось спільне між зрілими і незрілими особистостями? Обґрунтуйте відповідь.

5. Чому багато прикладних психологів скептично ставляться до застосування оцінок особистісних рис у своїй прогностичній діяльності? Чи мають вони підстави для прояву скептицизму?

2.Робота з методиками:

✓ Особистісний опитувальник Р. Кеттела

Тестові завдання

1.Автор «Трьохфакторної моделі особистості»:

- 1) Г. Айзенк
- 2) Р. Мей
- 3) У. Джеймс
- 4) З. Фройд

2.Основні типи виміру особистості за Г. Айзенком:

- 1) інтроверсія, екстраверсія
- 2) інтроверсія, екстраверсія, нейротизм, стабільність
- 3) соціальне, біологічне, психічне, фізіологічне
- 4) інтроверсія, екстраверсія, нейротизм

3. Представники якої теорії особистості розглядають особистість як комплекс якостей, що властиві певним категоріям людей?

- 1) психодинамічної,
- 2) когнітивної,
- 3) теорії особистісних рис,
- 4) гуманістичної.

4.Гордон Оллпорт стверджував, що кожна людина неповторювана і індивідуальна, оскільки є носієм своєрідного поєднання якостей, які були ним названі:

- 1) вищими потребами;
- 2) особистими цінностями;
- 3) рисами особистості;
- 4) концепцією особистості.

5. Як Г. Айзенк називав властивість темпераменту, що проявляється як емоційна нестійкість, напруженість, емоційна збудливість, депресивність?

- 1) екстраверсія;
- 2) інтроверсія;
- 3) нейротизм;
- 4) емоційна стійкість.

6. Уявлення про екстраверсію / інтроверсію були розроблені:

- 1) А. Адлером;

- 2) К.Г. Юнгом;
- 3) Г. Айзенком;
- 4) Дж. Уотсоном.

Ключі до тестів: 1- 1; 2 - 2; 3 -3; 4 - 3; 5 - 2; 6 - 2

Теми доповідей і рефератів

1. Теорії особистісних рис особистості.
2. Моральний розвиток особистості.

На даному семінарському занятті обговорення питань теми можна провести традиційно або у формі групової дискусії. Систематизацію знань студентів доцільно здійснити за допомогою складання таблиці, де вказуються основні представники різних психологічних напрямів та їх ідеї. Використання проблемних практичних завдань дозволить розширити та узагальнити знання студентів, формувати професійні уміння та навички.

Тема 11. Особистість в поведінковій та описовій психології

План

1. Соціально-когнітивна теорія особистості А.Бандури.
2. Теорія соціального научіння Джуліана Роттера.
3. Особистість в описовій психології.
Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: самоефективність особистості, локус контролю, інтернали, екстернали, потенціал поведінки, опиова психологія, ціннісні орієнтації.

Питання для контролю:

1. Як розуміють особистість представники біхевіоризму?
2. У чому полягає соціально-когнітивна теорія особистості А.Бандури?
3. Які чинники формують особистість згідно поглядів А. Бандури ?
4. Які можна виділити головні відмінності в поведінці між інтерналами і екстерналами? Як в дослідженні вимірюється локус контролю?
5. Як називається процес, в якому люди покращують і зберігають свою власну поведінку, заохочуючи себе і маючи над цим заохоченням певний контроль?
6. Як називається за А. Бандурою суб'єктивна впевненість у здатності виконувати ту або іншу дію?
7. Як називається у теорії Дж. Роттера вірогідність того, що певна поведінка буде вибудована в залежності від очікувань людини та цінності підкріплення, пов'язаного з поведінкою у певній ситуації?
8. Яке розуміння особистості в описовій психології?

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання

Завдання 1

Виберіть специфічний аспект вашої поведінки, який ви б хотіли змінити – дещо, що ви хотіли б почати робити (наприклад, фізичні вправи), чи, навпаки, припинити (палити, лінуватись, багато їсти). Базуючись на теорії соціального на учіння Джуліана Роттера опишіть, як Ви могли б використати п'ять основних кроків самоконтролю для того, щоб викликати позитивні зміни у вашій поведінці. До кожного кроку наведіть конкретні приклади.

2. Які кроки самоконтролю обгрунтовано А. Бандурою?

3. Робота з методиками:

- ✓ Опитувальник РСК

Тестові завдання

1. На відміну від радикальних біхевіористів Альберт Бандура вважає, що особистість формують усі нижче перераховані чинники, окрім:

- 1) поведінка людини;
- 2) індивідуальні характеристики;
- 3) спадковість;
- 4) вплив навколишнього середовища.

2. Якщо людина переконана, що її успіхи і невдачі регулюються зовнішніми чинниками, такими як доля, успіх, щасливий випадок, впливові люди і непередбачувані сили оточення, то, за теорією Дж. Роттера, її локус контролю:

- 1) екстернальний;
- 2) інтернальний;
- 3) позитивний;
- 4) негативний.

3. В. Джеймс пропонує розглядати самоповагу особистості як відношення, в якому чисельник виражає реальний успіх, а знаменник:

- 1) очікування;
- 2) домагання;
- 3) успіхи в минулому;
- 4) уміння, навички.

4. Відповідно теорії Е. Шпрангера, першочергове завдання психології полягає у виявленні:

- 1) неусвідомлених потягів та переживань;
- 2) ціннісних орієнтацій людини;
- 3) первинних дитячих травм;
- 4) особливостей нервової діяльності.

5. Людина, мислення якої спрямоване на створення чогось корисного на основі природничо-наукових знань і техніки, для якої цінність пізнання пов'язана лише з тим, що приносить користь їй самій, сім'ї, колективу, людству у типології Е. Шпрангера названа:

- 1) теоретичною людиною;
- 2) економічною людиною;
- 3) політичною людиною;
- 4) соціальною людиною.

6. Автором соціально-когнітивної теорії особистості є:

- 1) А. Бандура;
- 2) К. Левін;
- 3) В. Джемс;
- 4) П. Жане.

7. Будь-яка зміна у поведінці людини під час спостереження за «моделлю» відповідно до того, схвалюється чи засуджується поведінка «моделі» (наприклад, дитина стримує сльози, коли бачить, що мама сварить братика за те, що він плаче) у теорії А.Бандури має назву:

- 1) самопідкріплення;
- 2) непряме підкріплення;
- 3) саморегуляція;
- 4) самоконтроль.

8. Засновник теорії соціального навчіння:

- 1) К. Роджерс
- 2) Дж. Роттер
- 3) А. Адлер
- 4) У. Джеймс.

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 1; 3 -2; 4 - 2; 5 - 2; 6 - 1; 7 -1; 8-2

Теми доповідей і рефератів

1. Підходи до вивчення особистості в біхевіоризмі та необіхевіоризмі.
2. Самоефективність особистості.

Методичні рекомендації: на даному занятті важливо проаналізувати особливості поглядів на особистість представників поведінкового напрямку в психології. Аналіз ситуацій, робота з методикою розширює знання студентів, формує професійні вміння, тестовий експрес-контроль дозволить перевірити знання студентів.

Тема 12. Формування та розвиток особистості

План

1. Підходи і теорії розвитку особистості.
2. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання.
3. Роль кризових періодів у розвитку особистості.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: особистісне зростання, життєвий шлях, кризові періоди, криза, розвиток особистості, формування особистості.

Питання для контролю:

1. Проаналізуйте умови психічного розвитку індивіда в процесі його перетворення в особистість.
2. Які основні напрями особистісного розвитку та самовдосконалення?
3. Які основні види суперечностей розвитку особистостей?
4. У чому полягають індивідуальні особливості прогнозування життя?
5. Яка роль кризових періодів у розвитку особистості?
6. Чи можна прискорити психічний розвиток особистості?
7. Які види життєвих криз та їх причини?
8. Розкрийте позитивні та негативні наслідки життєвих криз особистості.

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання

Завдання 1

Чому З. Фрейд, який був дуже небагатою людиною, впродовж свого життя неодноразово відхиляв матеріально вигідні пропозиції (робота для модних журналів, консультування фільмів для голлівудських режисерів тощо)? Якою теорією особистості можна пояснити таку поведінку видатного психолога?

Завдання 2

Р. Балтес вважає, що розвиток індивіда протягом життя — це взаємодія 3-х типів факторів. Нормативні вікові фактори — це ті біологічні й соціальні зміни, які, зазвичай, відбуваються в певному віці (наприклад, вступ до школи).

Нормативні історичні фактори — це такі історичні події, як війни, економічні спади, епідемії, які практично одночасно зачіпають усю вікову когорту. Ненормативні фактори відповідають тільки особистим подіям у житті людини (втрата роботи, хвороба тощо).

Висловіть Ваше ставлення до цієї теорії. Подумайте про ці фактори, поясніть їх суть та наведіть власні приклади їх взаємодії.

Завдання 3

На думку К. Роджерса, основною перешкодою для розвитку адекватного сприйняття і реалістичного усвідомлення власного «Я» виступає деяка «умова цінності». Як тільки дитина починає себе усвідомлювати, відзначає К. Роджерс, у неї розвивається потреба в любові і позитивній увазі. Любов настільки важлива для малюка, що він починає керуватися в своїй поведінці не стільки тим, що підтримує і посилює його організм, скільки можливістю отримати материнську любов. Дитина починає діяти так, щоб отримати любов і схвалення незалежно від того, чи це добре для неї самої. Діти можуть діяти проти своїх власних інтересів, а в результаті у них формується уявлення про себе, як про осіб, що створені для того, щоб задовольнити або утихомирити інших. По суті, тут має місце знецінення особистості, явище, що отримало назву в концепції К. Роджерса «умова цінності».

Як ви розумієте ці слова К. Роджерса? Що вони означають для Вас?

Як може змінитися позиція вихователя, якщо він буде керуватись цим положенням феноменологічної теорії К. Роджерса?

4. Відновіть зміст речень

1. Згідно з теорією ... людина, яка народжується біологічною істотою, стає особистістю завдяки впливу соціальних умов життя.
2. Теорія ... виходить з того, що характер поведінки особистості та її відносини з іншими людьми залежать від системи соціальних ролей, які вона виконує.
3. Розвиток особистості та особистісне зростання пов'язані з

Тестові завдання

1. Згідно якої теорії розвитку особистості початок формування особистості дитини пов'язується з включенням у дію основних життєвих біологічних потреб дитини, виникненням конфлікту між прагненням до їх задоволення і соціально-культурними цінностями

- 1) фрейдизм;
- 2) неофрейдизм;
- 3) теорія рис особистості;
- 4) теорія соціального навчання.

2. Яка теорія розвитку особистості розглядає особистісний розвиток як набуття людиною певних звичок, умінь і навичок спілкування з людьми. Джерелом особистісного розвитку тут слугує зовні організована система підкріплення (заохочення і покарання). Завдяки їй можна формувати і змінювати особистість дитини протягом усього дитинства.

- 1) фрейдизм;
- 2) теорія ролей;
- 3) теорія рис особистості;
- 4) теорія соціального навчання.

3. Дана теорія велику роль у розвитку особистості відводить правильно організованому психолого-педагогічному вихованню і підтверджує, що особистість більше залежить від виховання, ніж від дозрівання, глибинних потягів або комплексів.

- 1) фрейдизм;
- 2) теорія рис особистості;
- 3) гуманістична теорія;
- 4) теорія соціального навчання.

4. Сенситивним періодом формування первинних мотивів людини і рис її характеру є:

- 1) ранній вік;
- 2) дошкільне дитинство;
- 3) молодший шкільний вік;
- 4) підлітковий вік.

5. Головне питання, що ставиться і вирішується у цій теорії, полягає в тому, щоб з'ясувати, як відбувається засвоєння дітьми тих або інших моральних

цінностей на різних етапах індивідуального розвитку залежно від соціальних умов.

- 1) фрейдизм;
- 2) теорія рис особистості;
- 3) гуманістична теорія;
- 4) теорія соціального навчання.

Ключі до тестів: 1- 1; 2 - 4; 3 -2; 4 - 2; 5 - 3

Теми доповідей і рефератів

1. Роль кризових періодів у формуванні особистості.
2. Функціонування і розвиток особистості.

Дане заняття можна провести у формі семінару-конференції: студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання своїх колег. Доцільно виносити на обговорення не більше 2-3 доповідей тривалістю в 12-15 хвилин. Іноді окрім доповідачів з ініціативи викладача або ж за бажанням самих студентів призначаються співдоповідачі і опоненти. Останні зазвичай знайомляться попередньо з текстами доповідей, щоб не повторювати їх зміст. Дуже важливо привчити студентів до того, щоб кожен з них був готовий виступити в якості співдоповідача чи опонента. Реферативні доповіді доцільні, оскільки студенти вже знайомились з даною темою під час вивчення вікової психології. Наприкінці заняття для контролю знань студентів використовуємо тестові завдання.

Тема 13. Формування та розвиток особистості

План

1. Гармонійний і дисгармонійний розвиток особистості.
2. Психологічно зріла особистість.
3. Методики дослідження психологічної зрілості особистості.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: дисгармонійний розвиток, гармонійний розвиток, психологічно зріла особистість, самоактуалізована особистість, види зрілості, особистісне зростання

Питання для контролю:

1. Яку особистість можна назвати гармонійною?
2. Які умови гармонійного розвитку особистості?
3. Що розуміють під розвитком особистості?
4. У чому виявляється дисгармонійний розвиток особистості?
5. Які причини дисгармонійного розвитку особистості?
6. Які риси характеризують психологічно зрілу особистість?

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання

1. Які психологічні характеристики зрілого психолога?
2. Вправа «Загадка семи мудреців» (авт. О. Штепа).

Мета: сформувати самостійність мислення, уміння створювати власний погляд на основі авторитетних думок та гармонійно поєднувати елементи системи

Матеріал: для кожного учасника картка з записаними на ній висловлюваннями відомих давньогрецьких філософів.

- Ніколи не перебільшуючи (Солон).
- Усьому знати міру (Клеобул).
- Тяжкий тягар — невігластво (Фалес).
- Усе своє носити з собою (Біант).
- Обмірковувати усе заздалегідь (Періандр).
- Не поспішати у дорозі (Хілон).
- Важко людині бути хорошою (Піттак).

Інструкція: перед вами висловлювання семи видатних мудреців світу. Ці висловлювання є їхнім життєвим кредо, в якому кожен із них намагався викласти своє бачення сенсу життя. Ці сім мудреців жили приблизно в один час – у 6 ст. до н. е. Можливо, логічне і гармонійне поєднання їхніх висловів в єдиній максимі містить загадку сенсу життя. Спробуйте її розгадати! Ваше завдання – об'єднати вислови мудреців в один, логічно завершений. За потребою можна використовувати для з'єднання висловів і інші слова, але мінімально. Не переставляйте місцями слова у висловлюваннях, можна змінювати лише їх відмінки та порядок самих висловів.

Обговорення: що означає для людини „бути хорошою”? У чому виявляється самовиховання людини? Чи є єдиною метафорою дороги життєвий шлях людини? У чому сенс життя людини, якщо керуватися створеними вами висловами?

3. Чи справедлива приказка: яким народився — таким і помре? Аргументуйте свою позицію.

4. Робота з методиками:

- ✓ Опитувальник особистісної зрілості О.Штепи

Тестові завдання

1) При позитивному розв'язанні кризової суперечності заповзятливість проти почуття неповноцінності формується адаптивна "Его"-якість:

- 1) базальна довіра, надія;
- 2) мета (цілеспрямованість);
- 3) компетентність (уміння).

2. При позитивному розв'язанні кризової суперечності цілісність, універсальність проти відчаю та презирства формується адаптивна "Его"-якість:

- 1) мудрість;
- 2) творчість, турбота, милосердя;

- 3) любов як здатність до спільності зі збереженням особистого "Я";
- 4) компетентність.

3. Рівень розвитку особистості визначається:

- 1) зрілістю структури «Я»;
- 2) здатністю встановлювати контакти;
- 3) здатністю до діяльності, що приносить матеріальний добробут.

4. Розвиток особистості – це:

- 1) становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається у процесі життєдіяльності;
- 2) цілеспрямований процес формування в індивіда заданих якостей;
- 3) кількісні та якісні зміни в організмі, які відбуваються в часі під впливом різних факторів;
- 4) процес цілеспрямованого формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

5. Формування особистості – це:

- 1) цілеспрямований процес формування у вихованців необхідних якостей і переконань;
- 2) становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається у процесі розвитку, виховання і навчання;
- 3) кількісні зміни в організмі;
- 4) кількісні та якісні зміни в організмі, які відбуваються в процесі всього життя людини як соціальної істоти.

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 2; 3 -1; 4 - 3; 5 – 2

Теми доповідей і рефератів

1. Гармонійний та дисгармонійний розвиток особистості.
2. Психологічні основи розвитку інтегральних характеристик конкурентноспроможної особистості.

Дане семінарське заняття можна провести у формі розгорнутої бесіди. Розгорнута бесіда дозволяє залучити до обговорення питань найбільшу кількість студентів, зрозуміло, при використанні всіх засобів їх активізації: постановки добре продуманих, чітко сформульованих додаткових питань до виступаючого і всій групі, вмільої концентрації уваги студентів на сильних і слабких сторонах виступів студентів, своєчасному акцентуванню уваги і інтересу студентів на нових моментах, що розкриваються в процесі роботи і т.д. Розгорнута бесіда не виключає, а передбачає і заздалегідь заплановані виступи окремих студентів за деякими з додаткових питань. Але подібні повідомлення виступають тут в якості не основи для обговорення, а лише доповнення до виступів. Принцип добровільності виступу поєднується з викликом студентів. Іншим охочим виступити з основного питання, щоб не погасити в них інтересу до семінару, можна порадити бути готовими для аналізу виступів товаришів по групі, для

доповнень і зауважень. З метою самоконтролю знань використовують тестові завдання.

Тема 14. Самосвідомість особистості

План

1. Поняття про самосвідомість. Рівні самосвідомості.
2. Психологічні властивості самосвідомості.
3. Самооцінка як центральний компонент самосвідомості.
4. Психологічний захист особистості.

Рекомендована література [6, 7, 9, 10, 14, 17]

Вивчити основні поняття: Я-концепція, самосвідомість, самооцінка, адекватна самооцінка, неадекватна самооцінка, рівень домагань, саморегуляція особистості, рефлексія.

Питання для контролю:

1. Що таке вчинок самопізнання? Чи знайомий він Вам з власного досвіду?
2. Як співвідносяться свідомість і самосвідомість?
3. Які основні компоненти структури самосвідомості?
4. Що дає аналіз рівнів самосвідомості для розуміння власної особистості?
5. Чому самосвідомість є інтегративною властивістю людської діяльності?
6. Які головні тенденції розвитку самосвідомості в онтогенезі?
7. Що таке рефлексія? У чому полягає її роль в особистісному розвитку?
8. Які форми і методи розвитку самосвідомості Ви знаєте?
9. Поясніть функції психологічного захисту.

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання:

1. Якими є чинники формування самооцінки?
2. Обґрунтуйте критерії професійної самооцінки психолога.
3. Якими є вікові особливості формування самооцінки особистості?

2. На основі опису особистості наведеному у статті визначте: особливості самооцінки, мотиваційні особливості, соціально-психологічні властивості, тип спрямованості особистості.

Ірина є ученицею 11-го класу середньої загальноосвітньої школи. Вона завжди самостійно приймає рішення щодо того, з ким товаришувати, як себе поводити у певній ситуації та на що витратити кишенькові гроші та спілкуватись з людьми неординарними, творчими. Ірина прагне вчитись на «відмінно» з усіх предметів. На уроках з гуманітарних предметів учениці подобається задавати вчителям такі незвичні запитання, щоб усі однокласники подивились на неї із захватом. Іра нерідко категорично висловлює власну точку зору, щодо питань, які стосуються психології особистості. При цьому її думка є обґрунтованою. Учениця багато читає художню літературу. Ірина не боїться іти на конфлікт з однокласниками та вчителями, коли йдеться про оцінювання її

знань, вважає, що вчителі несправедливі до неї. Водночас, Іра уміє організувати однокласників для роботи на толоці та для підготовки до свят. Ірина самостійно, але не систематично виконує домашні завдання. Вона вважає, що більш важливо уміти впевнено та красномовно відповідати. Перед уроками Іра прагне обговорити з подружками головний матеріал уроку, вона уважно слухає їх та задає уточнюючі запитання. У 10-у класі Іра з цікавості взяла участь в олімпіаді з психології та посіла 2-е місце. Після цієї перемоги учениці вирішила, що буде психологом. Мріючи про власний бізнес, Іра відвідує заняття програми «Лідер майбутнього» та читає матеріали часописів політикоекономічної тематики.

3. Відновіть зміст речення.

1. Самооцінка формується в дитинстві в процесі ... з батьками і продовжує ... в подальші роки.
2. призводить до неправильного оцінювання реальних можливостей, а звідси – до розчарувань і бажання перекласти відповідальність за невдачі на інших, часто викликає протидію оточення, що руйнує міжособистісні стосунки.
3. За З.Фройдом, основна функція захисних механізмів – ... емоційної напруги як наслідку тривожного стану за здійснення соціально значущих цілей, які конфліктували із потягами.

4. З якими захисними механізмами пов'язані наступні вчинки і способи поведінки людей:

1. Під час масового соціологічного дослідження дорослим людям задали питання, чи переконливо подіяли на них матеріали преси, у яких лікарі доводять, що паління призводить до захворювання на рак легенів. Позитивну відповідь дали 68% людей, які не палять і лише 14% тих, які палять.
2. «...Маслова ніколи не згадувала про Нехлюдова. Це було дуже боляче. Навіть у снах вона ніколи не бачила Нехлюдова. Їй потрібно було забути про все, щоб не стати безумною» (Л.Толстой. «Воскресіння»)
3. Хлопчик хоче бути схожим на батька і тим самим заслужити його любов і повагу.
4. Людина похилого віку, яка у свій час не мала змоги навчатись у ВНЗ, при першій нагоді демонструє свою зневагу до вищої освіти.
4. В Японії у коридорах фірм стоїть макет начальника. Підлеглі можуть підійти і висловити усе, що вони про нього думають, навіть побити макет.
5. Працівник, який вчасно не підготував важливий звіт, виправдовує свою затримку, звинувачуючи деяких колег.

5. Робота з методиками:

- ✓ Методика визначення рівня самооцінки (за Г. А. Казанцевою)

Тестові завдання

1. Рівень домагань особистості характеризує:

- 1) незадоволеність собою, негативну самооцінку;

- 2) ступінь трудності тих цілей, до яких прагне людина і досягнення яких здається їй привабливим і можливим;
- 3) специфічні емоційні переживання, що виникають у випадку виникнення непереборних перешкод на шляху до досягнення бажаної мети.

2. За поглядами якого українського вченого індивід стає особистістю в міру того, як у нього формуються свідомість та самосвідомість, утворюється здатність адекватно виконувати свої соціальні функції, брати участь у житті суспільства?

- 1) В. Бехтерева;
- 2) Г. Костюка;
- 3) М. Ланге;
- 4) Г. Сковороди.

3. Психологічний захист:

- 1) підтримує Я-концепцію індивіда;
- 2) перекручує сприйняття оточуючого світу;
- 3) знижує травматичність стресора;
- 4) усі відповіді правильні.

4. Становлення самосвідомості включає в себе:

- 1) відкриття свого внутрішнього світу;
- 2) усвідомлення необоротності часу, що призводить до пошуків сенсу життя, цілей, перспектив;
- 3) формування цілісного уявлення про себе, ставлення до себе, оцінку.

5. Розвиток особистості гальмує:

- 1) активне використання захисних механізмів;
- 2) усвідомлення деструктивних елементів в особистості та поведінці;
- 3) адекватна самооцінка.

Ключі до тестів: 1- 2; 2 - 2; 3 -4; 4 - 3; 5 - 1

Теми доповідей і рефератів

1. Психологічний портрет особистості.
2. Особистість і характер людини.

Даний семінар можна провести у формі прес-конференції (студент, який виконує роль прес-секретаря веде конференцію; студенти-журналісти ставлять запитання експертам з проблем, що винесені на розгляд семінару). Відповідає на питання спочатку доповідач, потім будь-який студент, який виявив бажання висловитися з того чи іншого з питання. Особливо активні в цих випадках бувають дублери доповідача, якщо такі призначалися. Як правило, з обговорюваного питання розгортається активна дискусія. По її закінченні викладач надає слово для доповіді по другому пункту і т. д. Свій висновок викладач робить або по кожному питанню, або в кінці семінару. З метою самоконтролю знань використовують тестові завдання.

Тема 15. «Я-концепція» особистості

План

1. Образ «Я» як мотиваційне ядро особистості.
2. Формування «Я»-концепції особистості.
3. Саморегуляція особистості.
4. Рівні розвитку особистості.

Рекомендована література [6, 7, 17, 19]

Вивчити основні поняття: Я-концепція, саморегуляція особистості, рефлексія, структура особистості, егоцентричний рівень, групоцентричний рівень, просоціальний рівень, духовний рівень.

Питання для контролю:

1. Що таке «я-концепція»?
2. Які чинники впливають на формування «я-концепції»?
3. Що таке саморегуляція особистості?
4. Які типи саморегуляції? Який тип саморегуляції є суспільно цінним?
5. Поясніть рівні розвитку особистості. Який рівень розвитку особистості є основою для переходу особистості на духовний рівень розвитку?

Практична частина

1. Проблемно-творчі запитання та завдання

1. За якими зовнішніми виявами особистості можна судити про рівень її розвитку та суспільну свідомість?
2. Наведіть приклади рівнів розвитку особистості за Б.Братусем.
3. Яку роль відіграє психологічний захист у становленні особистості?
4. Пригадайте з власного життєвого досвіду 2–3 ситуації, у яких були актуалізовані механізми особистісної регуляції поведінки. Зверніть особливу увагу на характер ситуації і на особливості власного внутрішнього світу: емоційні переживання, бажання, думки, спогади, фантазії.

2. Відновіть зміст речення

1. Я-концепція формується під впливом ... індивіда з іншими, насамперед значимими, тому вона у свою чергу визначає, як індивід сприймає оточуючих і як буде свою поведінку стосовно них.
2. Я-концепцію розглядають як властивий кожному набір ... щодо себе.
3. В основі уявлень про себе лежить здатність людини себе від зовнішнього світу та від продуктів власної життєдіяльності.

3. Хто з названих персонажів має високу самооцінку?

- а) Андрій, який любить гратися з дітьми молодших за нього
- б) Таня, яка віддає перевагу самотійності;
- в) Женя, яка любить компліменти;
- г) Володя, який віддає перевагу самотності.

4. Чи згодні Ви з поданими нижче висловлюваннями? Вкажіть на взаємозв'язок рівня домагань людини та її реальних досягнень в діяльності.

«Якщо ти що-небудь робиш, — говорив Л. М. Толстой, — роби це добре. Якщо ти не можеш або не хочеш робити добре, краще взагалі не роби». Таку саму думку висловлював Г. Ліхтенберг: «Остерігайся зайняти завдяки випадковості піст, який тобі не під силу, щоб не здаватися тим, ким ти не є насправді».

5.Робота з методиками:

- ✓ методика самооцінки вольових якостей;
- ✓ методика «Психогеометричний тест» С.Деллінгер.

Тестові завдання

1.Самосвідомість- це:

- 1) система поглядів на об'єктивний світ і місце в ньому людини;
- 2) функція мозку, сутність якої полягає в активному відображенні людиною об'єктивної реальності та регулюванні поведінки і діяльності;
- 3) усвідомлення людиною себе як особистості та індивідуальності, своїх психологічних і соціальних характеристик;
- 4) це глибина особистості і свідомості людини

2.Образ ідеального «Я» – це:

- 1) високий рівень самооцінки;
- 2) позитивна «Я - концепція»;
- 3) сукупність тих якостей, якими людина хотіла би володіти;
- 4) знання людини про себе.

3. Я-концепція - це:

- 1) складне утворення, яке містить у собі самоповагу, гідність, позитивне ставлення до себе тощо;
- 2) форма відображення об'єктивної дійсності у психіці людини;
- 3) сукупність усіх уявлень індивіда про себе, що містить у собі усвідомлення людиною своїх фізичних інтелектуальних і інших якостей, самооцінку і тенденції поведінки;
- 4) система вчинків.

4. Система регуляції людини, яка спрямована на усунення чуття тривоги, що пов'язане з усвідомленням внутрішнього конфлікту - це:

- 1) самоконтроль;
- 2) психологічний захист;
- 3) саморегулювання;
- 4) самооцінка.

5. Який метод виступає як засіб вивчення, аналізу та синтезу власних вчинків і дій, порівняння своїх думок з думками інших людей?

- 1) самоспостереження;
- 2) спостереження;
- 3) експеримент;
- 4) соціометрія.

6. Яка із перелічених основних функцій Я-концепції є зайвою:

- 1) сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості
- 2) сприяє особистісному розвитку

- 3) визначає інтерпретацію набутого досвіду
- 4) є джерелом очікувань щодо самого себе.

Ключі до тестів: 1- 3; 2 - 3; 3 -3; 4 - 2; 5 - 1; 6 - 3

Теми доповідей і рефератів

1. Самосвідомість та Я-концепція особистості.
2. Типи саморегуляції особистості.

Дане семінарське заняття можна провести у формі розгорнутої бесіди. Розгорнута бесіда дозволяє залучити до обговорення питань найбільшу кількість студентів, зрозуміло, при використанні всіх засобів їх активізації: постановки добре продуманих, чітко сформульованих додаткових питань до виступаючого і всій групі, вмілої концентрації уваги студентів на сильних і слабких сторонах виступів студентів, своєчасному акцентуванні уваги і інтересу студентів на нових моментах, що розкриваються в процесі роботи і т.д. Розгорнута бесіда не виключає, а передбачає і заздалегідь заплановані виступи окремих студентів за деякими з додаткових питань. При реферативно-довідній формі семінару першими отримують слово раніше намічені доповідачі, а при розгорнутій бесіді - бажаючі виступити. Тестовий експрес-контроль дозволить перевірити знання студентів.

3.2 Матеріали для забезпечення і організації індивідуальної роботи студентів.

В межах змістових модулів індивідуальна робота може передбачати:

1. Написання реферату (обсягом 10-12 сторінок, структурованим за планом, з використанням наведеного списку літератури).

Реферат. Важливим засобом у засвоєнні знань є написання рефератів та виголошення реферативної доповіді. Тематика рефератів пропонується за визначеними темами практичних занять та СРС. На практичному занятті рекомендується обговорювати не більше двох рефератів.

Вимоги до реферату: обсяг – 10-12 аркушів формату А4; структура – вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел.

У вступі розкривається актуальність теми, визначається мета, в основній частині містяться основні положення дослідження, що розкривають тему, у висновку викладаються основні положення та пропозиції автора, що впливають із розгляду теми. Реферативна доповідь та участь в її обговоренні можуть бути предметом окремого оцінювання викладачем або враховуватись ним при оцінці інших форм контролю.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Психологічна характеристика особистості в сучасній психології.
2. Психологія особистості, її предмет та завдання на сучасному етапі.
3. Основні виміри психологічної структури особистості.

4. Склад і структура особистості.
5. Теорії особистості у зарубіжній класичній психології.
6. Концепції особистості у вітчизняній класичній психології.
7. Гуманістичні теорії особистості.
8. Психоаналітична теорія особистості за З.Фрейдом.
9. Психосоціальна концепція розвитку особистості Е.Еріксона.
10. Особистість в "описовій психології" Е. Шпрангера.
11. Порівняльний аналіз сучасних теорій особистості.
12. Самосвідомість та Я-концепція особистості.
13. Роль кризових періодів у формуванні особистості.
14. Гармонійний та дисгармонійний розвиток особистості.
15. Аналітична теорія особистості К.Юнга.
16. Когнітивні теорії особистості.
17. Підходи до вивчення особистості в біхевіоризмі та необіхевіоризмі.
18. Самореалізація особистості.
19. Функціонування і розвиток особистості.
20. Змістовні ознаки та риси особистості.
21. Психологічний портрет особистості.
22. Особистість і характер людини.
23. Мотиваційна сфера особистості.
24. Теорія невротичної особистості К. Хорні.
25. Моральний розвиток особистості.
26. Життєвий шлях особистості.
27. Перспективи біографічного методу у дослідженні особистості.
28. Саморегуляція особистості.
29. Самоефективність особистості.
30. Нові перспективи в теоретичному та емпіричному дослідженні особистості.

IV. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Психологія особистості, її предмет та завдання.
2. Гуманістичні теорії особистості.
3. Співвідношення понять: людина, індивід, індивідуальність, особистість.
4. Рівень домагань та самоповага особистості.
5. Різноманітність понять особистості в психології та їх аналіз.
6. Періодизація психічного розвитку та етапи життєвого шляху особистості.
7. Ознаки особистості.
8. Теорії особистісних рис.
9. Психологічна структура особистості за К.К. Платоновим.
10. Особистість у когнітивній психології.
11. Співвідношення між біологічним та соціальним в структурі особистості.
12. Шляхи, умови та чинники особистісного зростання.
13. Структура особистості в концепції Г.С. Костюка.
14. Роль кризових періодів у розвитку особистості.
15. Концепція психоенергетичної цілісності особистості М.Й. Варія.

16. Гармонійний і дисгармонійний розвиток особистості.
17. Спрямованість як системна характеристика особистості.
18. Біогенетичні теорії розвитку особистості.
19. Психологічна структура особистості за А.В. Петровським.
20. Соціогенетичні теорії розвитку особистості.
21. Психологічна структура особистості за С.Д. Максименком.
22. Психологічно зріла особистість.
23. Методи дослідження особистості.
24. Теорії особистості у поведінковій психології.
25. Потреби як джерело активності особистості, їх види.
26. «Я-концепція» та її компоненти.
27. Мотиви, їх види.
28. Самосвідомість особистості, її особливості.
29. Теорії мотивації, їх аналіз.
30. Самореалізація особистості.
31. Переконавання, ідеали, світогляд особистості.
32. Саморегуляція особистості.
33. Види інтересів, їх характеристика.
34. Самооцінка як центральний компонент «я-концепції».
35. Психоаналітична теорія особистості.
36. Рушійні сили розвитку особистості.
37. Аналітична теорія особистості К. Юнга.
38. Види спрямованості особистості.
39. Основні риси особистості.
40. Свідомість і самосвідомість особистості.
41. Індивідуальна теорія особистості А. Адлера.
42. Психічна зрілість особистості.
43. Епігенетична теорія розвитку особистості Е. Еріксона
44. Психологічний захист особистості та його функції.
45. Сучасні психологічні теорії особистості.
46. Самоповага і комплекс меншовартості особистості.
47. Особистість в описовій психології
48. Формування та розвиток особистості.
49. Тривимірна модель структури особистості.
50. Особистість у логотерапії.
51. Змістовні ознаки особистості.
52. Біографічні методи дослідження особистості.
53. Психологічні типи К. Юнга.
54. Теорія особистості та її функції.
55. Психологічний вік особистості.
56. Психологічна стать особистості.
57. Психологічний простір особистості.
58. Етапи становлення психології особистості.
59. Особливості методу спостереження у вивченні особистості.
60. Експериментальні методи дослідження особистості.

61. Методи опитування та їх застосування в дослідженні особистості.
62. Проективні методи дослідження особистості.

V. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варій М. Й. Психологія особистості: Навч. пос./ М. Й. Варій – К.: Центр учбової літератури ,2008. – 592 с.
2. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – с. 464.
3. Коpecь Л. В. Психологія особистості: Навч. Посіб./ Л. В.Коpecь – К.: Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2007. – 460 с.
4. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості./ Н. В. Ліфарєва – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія: Підручн./ С. Д. Максименко – Вінниця: Нова книга, 2006. – 540 с.
6. Москалець В.П. Психологія особистості [текст]навчальний посібник.- / В.П. Москалець. - К. : Центр учбової літератури,2013.-262с.
7. Психологія особистості: Хрестоматія: Навч. посіб./ Мельничук Оксана Богданівна, Пасічняк Руслана Федорівна, Вольнова Леся Миколаївна та ін. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – 532 с.
8. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Навч. посіб. - / О. Б. Столяренко. - К. : Центр учбової літератури,2012.-280с.
9. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості: підручник / Е. Л. Носенко, І. Ф. Аршава. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. – 261 с.
10. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. – К.: Марич, 2009. – 232 с. (серія «Психологічний інструментарій»)
11. Яблонко В.Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості. : Навч.пос./ В. Я. Яблонко – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 220 с.

Навчально-методичне видання

Барчій Магдалина Степанівна

Психологія особистості

Методичні вказівки
до проведення практичних занять та організації
самостійної роботи студентів

для студентів спеціальності «Психологія» денної та заочної форми
навчання

Тираж 5 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>